

O ODNOSIMA BOSNE I SLOVENIJE U NEOLITSKOM DOBU

ALOJZ BENAC

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Treba odmah reći da ove dvije oblasti nemaju neposrednih geografskih dodira i da će naše razmatranje više težiti za tim da pokaže razlike nego bliskosti u neolitskom dobu. Ovo zbog toga što Bosna i Slovenija pripadaju različitim geografskim regionima pa je takva podvojenost uslova i poseban razvitak neolitskog svijeta u svakoj od tih oblasti.

Neolitska civilizacija u Bosni je bila razvijena u njenom istočnom dijelu, koji možemo ograničiti rijekama Drinom, Savom i Bosnom. Najsnažniji procvat neolitskih kultura konstatovan je dosada u gornjem i donjem toku rijeke Bosne, a zatim u sjeverozapadnim dijelovima ove oblasti (između Save, Drine i Spreče). Zapadno od rijeke Bosne, neolitska naselja su dosada konstatovana samo u dolinama rijeke Usore i Lašve, a to su pritoke Bosne i pripadaju njenom neposrednom porječju.¹ — Čitava zapadna Bosna, od porječja Vrbasa do porječja Une, ne pokazuje zasada nikakve znake života u neolitskom dobu. Čini se da je taj rejon bio potpuno nenastanjen i da je tamo pravo naseljavanje počelo tek u postneolitskom dobu, kada su ovamo prodrli nosioci novih kultura i civilizacija (lasinjske, badenske i vučedolske). Više puta sam već naglasio da je neolitski čovjek izbjegavao ovaj rejon zbog nedostatka kremene rude, koja je tako potrebna za njegov svakodnevni život.

U Sloveniji se očito mora računati barem na dva izrazita geografska i kulturna reiona: na alpski rejon i na kraški rejon uz istarsko primorje. Ovaj drugi rejon nas sada neće mnogo interesovati, jer on pripada širem jadranskom i zapadnomediterranskom neolitskom krugu i očito nema mnogo veze sa alpskim krajevima, kao što ne može imati niti neposredne veze sa Bosnom. Neolitska naselja u kraškom rejonu su već više puta obradjivana u arheološkoj literaturi i mi se ovdje uzdržavamo od ponavljanja već poznatih podataka.² Kada je riječ o odnosima Bosne i Slovenije, onda nas zapravo jedino interesuje

¹ A. Benac, Studien zur Stein- und Kupferzeit im nordwestlichen Balkan, 42. Ber. RGK (1961) Abb. 3.

² J. Korošec, Neolit na Krasu in v Slovenskem primorju, Zgod. časopis 14 (1960) 5 ss. F. Leben, Stratigrafija in

časovna uvrstitev jamskih najdb na Tržaškem Krasu, Arh. vestnik 18 (1967) 43 ss. M. A. Radmilli, La preistoria della Venezia Giulia e della Dalmazia, L'Universo, Riv. di Geografia 38, 6 (1958) i dr.

alpsko područje, jer je o tim odnosima već bilo govora. U tim okvirima će se i kretati naše izlaganje.

Već ranije sam bio naveo da se područje Jugoslavije dijeli na nekoliko velikih neolitskih zona. To su: jadranska, alpska, panonska, centralnobalkanska i južna zona.³ Ovdje su, naravno, izdvojene samo velike zone, sa posebnim karakteristikama, a u daljoj podjeli se može navesti više varijanata za pojedine zone (vezanih za određene neolitske faze) kao i neke prelazne zone. Alpska zona je vezana za Sloveniju i Medjumurje i ona predstavlja sigurno jedno sasvim posebno neolitsko područje u okviru naše zemlje. Ta posebnost se očituje i u hronološkim i u kulturnim mjerilima. S druge strane, Bosna spada u tipična prelazna područja, gdje se prepliću kulturni elementi sa Jadrana, iz Panonije i iz centralnobalkanskog područja. Kulturna miješanja iz ovih velikih zona su i uslovlila veoma složenu fizionomiju neolitskih kulturnih grupa u pojedinim neolitskim fazama.

Želio sam da podvučem na prvom mjestu ove činjenice, kako bi se vidjelo da Slovenija i Bosna pripadaju različitim neolitskim zonama i da se ne mogu nikako jedinstveno posmatrati.

A sada nešto o svakoj od ovih oblasti.

Prema dosada izvedenim istraživanjima, u Bosni su otkrivene slijedeće neolitske kulture:

a) starčevačka kultura u sjeveroistočnoj i centralnoj Bosni — Tuzla,⁴ Gornja Tuzla⁵ i Obre kod Kaknja;⁶

b) vinčanska kultura u sjeveroistočnoj Bosni — Gornja Tuzla,⁷ Varoš i Matić⁸ i dr. i u donjem toku rijeke Bosne — Vinogradine, Kalošević⁹ i dr.;

c) sremsko-slavonska kultura u dolini rijeke Save — Klakar,¹⁰ Donja Mahala¹¹ i dr.;

d) kakanjska kultura u gornjem toku rijeke Bosne — Obre,¹² Kakanj¹³ i Arnautovići;¹⁴

e) butmirska kultura u gornjem porječju rijeke Bosne — Obre,¹⁵ Okolište,¹⁶ Butmir,¹⁷ Nebo¹⁸ i dr.

Starijem neolitu pripadaju starčevačka kultura i početak kakanjske kulture (Obre I/1), u srednji neolit ulaze kakanjska, starija vinčanska i početak

³ Referat na I balkanološkom kongresu u Sofiji (Les groupes néolithiques en Yougoslavie).

⁴ J. Puš, Neolitsko naselje u Tuzli, *Clanci i grada za kult. istor. istoč. Bosne* 1 (1957).

⁵ B. Čović, Rezultati sondiranja na preistoriskom naselju u Gornjoj Tuzli, *Glasnik Zem. muz.* NS 15-16 (1960-61).

⁶ Iskopavanja 1968. godine. Publikacija je u pripremi.

⁷ B. Čović, l. c.

⁸ A. Benac, Neolitski telovi u sjeveroistočnoj Bosni i neki problemi bosanskog neolita, *Glasnik Zem. muz.* NS 15-16 (1960-61).

⁹ A. Benac, Prilozi za proučavanje neolita u sjevernoj Bosni, *Glasnik Zem. muz.* NS 19 (1964).

¹⁰ Č. Truhelka, Prethodno izvješće o neolitskom naselju u Donjem Klakaru, *Glasnik Zem. muz.* 18 (1906).

¹¹ J. Petrović, Izvještaj o neolitskom naselju u Donjoj Mahali, *Glasnik Zem. muz.* 37 (1925).

¹² Vidi nap. 6.

¹³ A. Benac, Osnovna obilježja neolitske kulture u Kaknju, *Glasnik Zem. muz.* 11 (1956).

¹⁴ A. Benac, 42. Ber. RGK (1961).

¹⁵ A. Benac, Die Entwicklungsphasen der Butmir-Kultur, *Studijne zvesti* 17 (1969).

¹⁶ Iskopavanja 1966. godine. Materijal još nije publikovan.

¹⁷ Radimsky, Hoernes, *Butmir* 1 (1895). Fiala, Hoernes, *Butmir* 2 (1898).

¹⁸ A. Benac, *Preistorisko naselje Nebo i problem butmirske kulture* (1952).

butmirske kulture (Obre II/1), a mlađji neolit pretstavljaju mlađja vinčanska, butmirska i sremsko-slavonska (ili sopotsko-lengyelska po terminologiji S. Dimitrijevića) kultura. Prema tome, ova oblast je bila neprestano nastanjena od pozne faze starijeg neolita do kraja tog praistorijskog doba. Treba napomenuti da svaka od ovih kulturnih grupa prestavlja samostalan facies, pa čak i onda kada pripada nekom većem neolitskom kompleksu. Starčevačka kultura u Obrima je pomiješana sa elementima jadranske impresso kulture, vinčanska kultura u sjeveroistočnoj i sjevernoj Bosni čini posebnu varijantu ove velike grupe, dok su kakanjska i butmirska kultura rezultat različitih uticaja na autohtonu bazu i pretstavljaju poseban izraz ove oblasti.

Na samom kraju neolitskog doba u Bosni su se pojavile nove kulturne i »etničke« grupe, koje su označile kraj jedne epohe i vjerovatno dokrajčile samostalan razvitak dotadanjeg neolitskog stanovništva. To su u prvom redu lasinjska i kostolačka grupa, pretstavnici novog vala u eneolitskom dobu.

Lasinjska grupa je vezana za sjevernu Bosnu i ona se tamo vjerovatno širila od zapada prema istoku. U relativno čistom obliku se prvi put javila u Visokom Brdu kot Lupljanice, zapadno od doline rijeke Bosne.¹⁹ Poslije toga je pronađena u Zemunici, zapadno od Banja Luke²⁰ i to je zasada najzapadnija tačka ove kulture u sjevernoj Bosni. Izvjesni elementi lasinjske kulture su zapaženi u najmlađem stratumu neolitskog naselja u Gornjoj Tuzli,²¹ ali oni nisu tako izraziti i sigurni kao u prva dva slučaja. Nekoliko sličnih primjeraka se pojavilo i u najmlađim slojevima butmirske kulture u Obrima II.²²

Osnovnu karakteristiku keramike lasinjske kulture u Bosni čine vrčevi sa dvije drške i sa dosta oštrom profilacijom, te neke zaobljene vaze koje se približavaju poluloptastim oblicima. Neke posude su snabdjevene karakterističkim kljunastim ispupčenjima (gore okrenutim), dok se ornamentika sastoji uglavnom od linija i uboda. Najčešće su kombinacije od nekoliko paralelnih urezanih linija, koje su sa spoljne strane oivičene bočkanim linijama.

Prodor nosilaca kostolačke kulture je išao dolinom rijeke Bosne i njena neka grupa je uništila stanovništvo butmirske kulture u Obrima. To se odlično vidjelo po ukopanim jamama u mlađjim slojevima butmirske kulture. Materijal u tim jamama je kulturno čist i nema miješanja sa domaćom tradicijom.

Nije bez interesa za našu temu spomenuti da postoje i mišljenja da je butmirska kultura vršila snažnu kulturnu, pa i »etničku« ekspanziju prema sjeveru i da je znatno utjecala na formiranje kulturne fizionomije lengyelske kulture u Panoniji i nekih drugih kulturnih grupa.²³ Nedavna iskopavanja u Obrima su pokazala da se može raditi samo o obrnutom slučaju i da su pri formiranju butmirske kulture učestvovali i neki elementi iz Panonije. U trećoj fazi butmirske kulture je došlo do nagle degeneracije. U toj fazi se osjeća izuzetno jak kulturni utjecaj iz Lisičića i iz područja vinčanske kulture u sjevernoj Bosni. Prema tome, u mlađjoj fazi butmirske kulture ne može biti govora o nekoj ekspanziji prema sjeveru. Njeni nosioci nisu za tako nešto bili uopće sposobni. Oni su, naprotiv, bili podvrgnuti pritisku sa sjevera. Ovaj podatak će nam trebati kod posmatranja mogućih odnosa Bosne i Slovenije u tom periodu neolita.

¹⁹ Vidi nap. 9.

²⁰ Materijal još nije publikovan.

²¹ B. Čović, I. c., T. 15.

²² Još nije objavljeno.

²³ M. Grbić, Butmirska ekspanzija. *Glasnik Zem. muz.* 11 (1956). J. Korošec, Lengyelska kulturna skupina v Bosni, Sremu in Slavoniji, *Arh. vestnik* 8 (1957).

Situacija u Sloveniji je sasvim drugačija, što će — uostalom — najbolje doći do izražaja na samom kolokviju. Slovenačko alpsko područje je svakako zasebna provincija u starijim praistorijskim periodima, a to je sigurno uslovljeno specifičnim geografskim uslovima. Danas je gotovo sigurno da je ova oblast mogla biti nastanjena od neolitskog stanovništva tek na samom kraju neolitskog doba. Pošto tu nema ni starijeg ni srednjeg neolita, otpada svaka paralela u tim periodima. Ostaje za razmatranje samo kasno neolitsko doba.

Svojim istraživanjima na Ptujском gradu,²⁴ Ajdovskoj jami²⁵ i Drulovki kod Kranja²⁶ J. Korošec je dao jedan čvršći obris novoj kulturnoj grupi u Sloveniji. On je ovu grupu nazvao »alpski facies lengyelske kulture«,²⁷ jer je smatrao da se ona razvila u ovom prostoru na bazi lengyelske kulture. Ovome treba dodati slične nalaze iz okoline Zreč,²⁸ Škofje Loke²⁹ i iz Lubniške jame,³⁰ koji su upotpunili već dobivenu sliku o ovoj grupi.

Keramika iz navedenih nalazišta je uglavnom jednostavna i nalazi se na prijelazu iz grube u fino radjenu keramičku robu. Preovladjuju zdjele, šalice i bikonične posude sa nižim ili višim vratom, dok se ornamentika pretežno sastoji od udubljenih i urezanih linija i od bockanih motiva.

Uočavajući određene stilske i druge sličnosti između keramike pomenutih nalazišta u Sloveniji i keramike koja pripada lasinjskoj grupi na njenom matičnom području, S. Dimitrijević je i slovenačka nalazišta pripisao široj zoni lasinjske kulture.³¹ Na taj način su nalazišta u Sloveniji dobila, zapravo, ono mjesto koje imaju i nalazišta lasinjske kulture u sjevernoj Bosni — mjesto perifernog zračenja ove grupe. Čini mi se da je takvo rješenje u sadašnjem momentu i najvjerojatnije.

U izvještaju o iskopavanju u Resnikovem prekopu kod Iga J. Korošec je posvetio mnogo pažnje paralelama sa Drulovkom i Ajdovskom jamom, ali se osvrće i na paralele sa butmirskom kulturom u Bosni.³² To je zapravo prvi pokušaj da se neolit Bosne dovede neposredno u vezu sa slovenačkim područjem. Po ocjeni Korošca, naselje u Resnikovem prekopu je za jednu nijansu mlađe od Drulovke i Ajdovske jame i na keramičkoj robi ima izvjesne svoje karakteristike. Prethodna dva nalazišta J. Korošec datira u konac neolita i prvi period postneolitskog vremena, pa bi onda naselje u Resnikovem prekopu pripadalo prelaznom, odnosno početnom eneolitskom dobu.³³

Kada je riječ o paralelama sa butmirskom kulturom, Korošec se oslanja na nekoliko keramičkih formi. To su pirimorfne amfore (ili amfore butmirskog

²⁴ J. Korošec, *Predzgodovinska naselbina na Ptujском gradu* (1951).

²⁵ J. Korošec, Kulturne ostaline v Ajdovski jami pri Nemški vasi, *Razprave 1. raz. SAZU* 3 (1953).

²⁶ J. Korošec, *Drulovka*, Zbornik fil. fak. 3/4 (Ljubljana 1960); vidi i *Arh. vestnik* 7 (1956).

²⁷ J. Korošec, *Poročilo o razisk. neol. in eneol. v Sloveniji* (1964). Isti, Eine neue Kulturgruppe des späten Neolithikums, *Acta arch. hung.* 9 (1958).

²⁸ S. Pahič, Prazgodovinska seliščna najdba v Zrečah, *Arh. vestnik* 6 (1955). Isti, Neolitske jame v Brezju pri Zrečah, *Arh. vestnik* 7 (1956).

²⁹ F. Leben, Nova arheološka odkritja v okolici Škofje Loke, *Loški razgledi* 6 (1959).

³⁰ F. Leben, Materialna kultura in izsledki arheoloških izkopavanj v Kevdercu in Lubniški jami, *Acta carsologica* 3 (1963).

³¹ S. Dimitrijević, Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Opuscula arch.* 5 (1961) 22 ss.

³² J. Korošec, Kulturne ostaline na kolišču ob Resnikovem prekopu odkrite v letu 1962, *Poročilo o razisk. neol. in eneol. v Sloveniji* 2 (1935) 35—42.

³³ Ibidem 41.

tipa) i neki oblici tzv. terina. Na osnovu tih usporedbi on i dolazi do zaključka da »ne more biti nikakega dvoma da je butmirska kulturna skupina v precejšnji meri vplivala preko Hrvatske tudi na Slovenijo«. ³⁴ U tom pogledu došla je kod njega do izražaja ista tendencija koja je zapažena kod njegove obrade nekih nalaza iz okolice Križevaca u Hrvatskoj. ³⁵

Iz ove postavke bi izlazilo da se tzv. »alpski facies lengyelske kulture« u Sloveniji razvio i pod uticajem butmirske kulture. Već sam naprijed napomenuo da je danas razvoj butmirske kulture podijeljen na tri faze. Ono što smo dosada poznavali kao butmirsku kulturu, pripada zapravo srednjoj fazi te kulture; to je njena razvijena faza. Poslije toga dolazi još i mlađa faza butmirske kulture, u kojoj je vrijedno spomenuti nekoliko detalja:

a) u ovoj fazi je potpuno nestala spiralna dekoracija, ali se još uvijek zadržala jedna gruba i dekomponovana trakasta ornamentika ranijeg butmirkog stila,

b) u ornamentalnom pogledu se osjeća izvanredno jak uticaj iz Lisičića, a to znači uticaj jednog jadransko-mediteranskog stila,

c) u crnoglačanoj keramici se sada osjeća i uticaj kasne vinčanske kulture (čisti vinčanski oblici i tehnika),

d) od »klasičnih« butmirskih oblika zadržali su se naročito loptasti oblici i dvije vrste kanopa. ³⁶

Moram odmah reći da se na keramici u slovenačkim nalazištima ne mogu zapaziti ovakvi elementi i da je teško govoriti o bilo kakvoj srodnosti između butmirske kulture i »alpskog facies lengyelske kulture«. A svaka komparacija bi se odnosila samo na treću fazu butmirske kulture. Što se tiče navedenih keramičkih paralela, koje je izveo J. Korošec, nužno je napomenuti da bi se one odnosile više na grubu keramiku iz treće faze butmirske kulture. Takvi oblici su, međutim, šira svojina grube keramike i ne mogu se uzimati u obzir kod preciznijih razmatranja genetskih komponenata.

Već sam napomenuo da je u trećoj fazi došlo do pune degeneracije butmirske kulture. To je, u suštini njena dezintegracija, a u takvoj fazi nema ni govora o ekspanziji ili o uticaju na druge oblasti. Snažniji uticaj pri formiranju neke neolitske kulture su mogle izvesti samo one grupe koje su se nalazile u svom punom naponu. Butmirska kulturna grupa u svojoj mlađoj fazi nije za to nikako bila sposobna.

Na osnovu ovih podataka se može izvući zaključak da u neolitskom dobu nije bilo, niti je moglo biti, kulturnih veza između Bosne i Slovenije. O nekim vezama bi se moglo govoriti tek u postneolitskom vremenu i pretpostavljam da bi dolazile u obzir samo posredne veze.

Krajem neolitskog doba u Panoniji i susjednim oblastima dolazi do velikih previranja. U to vrijeme spada nekako i ekspanzija nosilaca lasinjske kulture (pod pritiskom novih grupa sa istoka i sjevera ili — što je manje vjerovatno — kao rezultat unutarnjeg razvoja) i oni odlaze i u brdovite krajeve Bosne i Slovenije. Pošto je sjeverna Bosna krajnja periferija ove kulturne grupe, prirodno je da se tu radi o jednoj skromnijoj varijanti lasinjske kulture. Pretpostavljam da se o takvoj nekakvoj varijanti radi i u Sloveniji. Koliko se dosada moglo

³⁴ Ibidem.

³⁵ J. Korošec, *Nekaj neolitskih in eneolitskih problemov v okolici Križev-*

cev na Hrvatskem, Zbornik fil. fak. 4/1 (Ljubljana 1962) 34.

³⁶ Publikacija je u pripremi.

zapaziti, u Bosni nije došlo ni do kakvog miješanja sa starosjedilačkim stanovništvom, nego su to bile čiste enklave lasinjskog stanovništva. Kako se je ovaj proces odvijao u Sloveniji, nije lako reći. Da li je taj prodor značio potpuno novo naseljavanje ili je tamo već bilo nešto ranijeg stanovništva, ostaje da se definitivno rasvijetli novim istraživanjima.

Prema tome, Bosna i Slovenija su bile zahvaćene istim valom prodora nosilaca lasinjske kulture iz matičnog područja (Slavonije i zapadne Hrvatske). U tome se jedino i sastoji odredjena istorijska povezanost ove dvije oblasti u postneolitskom dobu.

I još samo dvije stvari.

Prvo. Stariji odsjek lasinjske kulture je S. Dimitrijević stavio paralelno sa razvijenom bodrogrkörösurskom i sa krajem rane, odnosno sa dijelom razvijene badenske kulture. Mladja lasinjska kultura bi tako bila paralelna sa dijelom razvijene i sa kasnom badenskom, odnosno sa vučedolskom kulturom.³⁷ Dosta je vjerovatno da je prodor nosilaca lasinjske kulture uslijedio ranije u pravcu Slovenije i da se on može staviti u fazu Lasinja A. Odatle su možda i nastale neke razlike između bosanske i slovenačke varijante ove kulture (prodor u Bosnu je vjerovatno uslijedio u fazi Lasinja B).

I drugo. Ukoliko je lasinjska kultura imala za podlogu i elemente lengyelske kulture,³⁸ sasvim je prirodno što je J. Korošec vidio u Sloveniji jedan facies lengyelske kulture. Mislim da je to normalan razvojni proces i da se u Sloveniji radi samo o genetskim elementima lengyelske kulture. Ti elementi su se u Bosni dosta izgubili, ako se radi o lasinjskoj B fazi u ovoj oblasti. Odatle dolaze, po svoj prilici, i sve stilske razlike na keramici.

Über die Beziehungen zwischen Bosnien und Slowenien im Neolithikum

Da Slowenien und Bosnien unterschiedlichen geographischen Regionen angehören, ist auch die Entwicklung beider Gebiete im Neolithikum unterschiedlich.

Die neolithische Zivilisation war im östlichen Teil Bosniens, im Raum zwischen der Drina, Sava und Bosna entwickelt. Ihren Höhepunkt erreichte sie im Ober- und Unterlauf des Flusses Bosna.¹ Das ganze westliche Bosnien vom Flußgebiet des Vrbas bis zum Flußgebiet der Una weist in dieser Periode keinerlei Lebenszeichen auf. In diesem Gebiet scheint die erste Ansiedlung erst in äneolithischer Zeit begonnen zu haben, als die Träger neuer Kulturen (Lasinja-, Baden-, Vučedol-Kultur) hier eindrangen. In dieser Region herrscht Mangel an Feuerstein, und das war sicher die Ursache dafür, daß sie im Neolithikum unbesiedelt war.

In Slowenien gibt es zwei neolithische Regionen: die Karstregion mit dem Istrischen Küstenland und die alpine.² Im Zusammenhang mit Bosnien interessiert uns vor allem die letztgenannte.

Jugoslawien zerfällt in mehrere neolithische Zonen: die adriatische, alpine, pannonsche, zentralbalkanische und die südliche Zone.³ In den Alpenbereich gehören

³⁷ S. Dimitrijević, *Sopotsko-lengyelska kultura*, Monographiae arch. 1 (1968) 88-89.

³⁸ S. Dimitrijević, vidi nap. 31.

Slowenien und Medjumurje, Bosnien ist dagegen ein typisches Übergangsgebiet, wo sich Kulturelemente aus der Adriaregion, aus Pannonien und dem Mittelbalkan durchflechten. Slowenien und Bosnien können nicht einheitlich behandelt werden.

In Bosnien hat man bisher folgende Kulturen entdeckt: die Starčevo-Kultur (Tuzla, Gornja Tuzla und Obre bei Kakanj),⁴⁻⁶ die Vinča-Kultur (Gornja Tuzla, Varoš, Matić, Vinogradine und Kalošević),⁷⁻⁹ die Srem-Slawonische Kultur (Klakar, Donja Mahala),^{10,11} die Kakanj-Kultur (Obre, Kakanj, Arnautovići)¹²⁻¹⁴ und die Butmir-Kultur (Obre, Okolište, Butmir, Nebo).¹⁵⁻¹⁸ Jede dieser Kulturen stellt eine selbständige Fazies dar, obwohl sie zu größeren neolithischen Komplexen gehören. So ist z. B. die Starčevo-Kultur in Obre mit Elementen der adriatischen Impresso-Kultur vermischt, die Kakanj- und die Butmir-Kultur sind aber das Resultat unterschiedlicher Einflüsse auf die autochthone Basis.

Am Ende des Neolithikums traten in Bosnien neue Kulturen und »ethnische« Gruppen in Erscheinung, die der vormaligen selbständigen Entwicklung der neolithischen Einwohnerschaft ein Ende machten. Das waren vor allem die Lasinja- und die Kostolac-Kultur.

Die Lasinja-Kultur war in Nordbosnien verbreitet; bekannt ist sie in Visoko Brdo bei Lupljanica¹⁹ und in Zemunica bei Banja Luka.²⁰ Einzelne Elemente finden sich noch im jüngsten Stratum in Gornja Tuzla²¹ und in den jüngsten Schichten der Butmir-Kultur in Obre II.²²

Der Durchbruch der Kostolac-Kultur ging talwärts am Fluß Bosna vor sich. Eine Gruppe ihrer Träger vernichtete die Einwohner der Butmir-Kultur in Obre, was aus den eingegrabenen Gruben dieser Kultur ersichtlich ist.

Nach Ansicht einiger Forscher hatte die Butmir-Kultur einen kulturellen und sogar »ethnischen« Einfluß auf die Formierung der Lengyel-Kultur.²³ Die Ausgrabungen in Obre haben jedoch erwiesen, daß dies unmöglich ist und daß es sich um eine umgekehrte Einflußrichtung handelt. In der dritten Phase kam es nämlich in der Butmir-Kultur zu einer raschen Degenerierung und in solchem Zustand kann von Expansion keine Rede sein, im Gegenteil, man verfiel unterschiedlichen Einflüssen, unter anderem solchen aus dem Norden.

In Slowenien ist die Situation völlig anders; es wurde erst am Ausgang des Neolithikums besiedelt und seine Fundorte (die alpine Fazies der Lengyel-Kultur)²⁴⁻³⁰ werden nach S. Dimitrijević der Lasinja-Kultur³¹ zugeschrieben, wobei dies die periphere Gruppe dieser Kultur ist, ebenso wie die Fundorte in Nordbosnien. Die Ansicht von J. Korošec, daß die Butmir-Kultur bei der Formierung der alpinen Fazies der Lengyel-Kultur mitgewirkt hätte,^{32,33} ist nicht annehmbar, weil sich dies erst in der dritten Phase der Butmir-Kultur vollzogen hätte, als jedoch diese schon gänzlich degeneriert war. Über einige Verbindungen zwischen Bosnien und Slowenien könnte man erst in postneolithischer Zeit reden, und außerdem kämen nur mittelbare Verbindungen in Betracht.³⁴⁻³⁶

Aus dem Raum der Lasinja-Kultur (Slawonien und Westkroatien) erfolgte die Ansiedlung in Nordbosnien, wo dies eine bescheidene Variante der Lasinja-Kultur ist, die mit der altansässigen Einwohnerschaft keinerlei genetische Verbindungen hat. Das Gleiche gilt auch für Slowenien, nur kann hier einweilen nicht festgestellt werden, ob dieser Durchbruch die erste Besiedlung dieses Raumes bedeutete, oder ob es sich lediglich um eine neue Welle handelt.³⁷⁻³⁸ Nur diese Besiedlung Sloweniens und Bosniens durch die Träger der Lasinja-Kultur bildet das Bindeglied zwischen diesen beiden Gebieten in postneolithischer Zeit.